

En "rigtig dreng" kan også være en pige

TEMA
KØN

Der er snævre rammer for hvordan drenge kan være drenge og piger kan være piger i de danske børnehaver. Det betyder at de børn der står lidt uden for normen, risikerer at føle sig uden for fællesskabet, viser ny forskning. Pædagogerne spiller en væsentlig rolle – også i løsningen.

AF RIKKE WETTENDORFF

Når Jens inviterer drengene med ud og spille fodbold, og når Lise hygger med pigerne over perlepladerne, så er kønsrollerne på arbejde uden at vi lægger mærke til det. De "rigtige" drenge drøner af sted til boldbanen, og de "rigtige" piger nørkler med perlerne, men hvad med Joakim der ikke kan lide fodbold, og hvad med Louise som ikke gider nørkle – er der en plads til dem?

Køn er noget man gør

"Jeg har hørt mange pædagoger sige at 'køn, det er ikke et tema hos os', men det er det altså. Køn er der hele tiden. Det er bare ikke altid vi kan se det, for når børnene bare glider ind og passer i de forestillinger vi har om drenge og piger, så kan man ikke se køn. Man opdager det ofte først når der er et barn der træder ud af det almindelige og 'gør' sit køn på en lidt anden måde," siger Jette Kofoed, lektor ved Aarhus Universitet, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, og fortsætter:

"Køn er ikke bare noget man er, køn er noget man gør – gennem sit tøj, sine lege, sine måder at være sammen med andre på."

Jette Kofoed er medforfatter til undersøgelsen Flere end to slags børn der tager temperaturen på ligestilling i danske børnehaver. Undersøgelsen viser at der er snævre rammer for hvordan drenge kan være drenge og piger kan være piger, og at det ikke er let at være det barn der gør sit køn lidt ved siden af normen.

Pædagogerne virker ubevidst som kønspoliti

Det handler ikke kun om hvilke lege børnene leger, men også om hvordan de voksne møder børnene. Fx er kønsforestillingerne på spil når pigerne får ros for deres fine tøj, og når drengene får ros for styrke og mod. Eller når der helt automatisk dækkes op med lyserøde prinsesseservietter til pigefødselsdagen eller kaldes på "nogle stærke drenge" til at flytte et bord.

Pædagogerne kommer altså ubevidst til at virke som en slags "kønspoliti" der viser børnene hvordan piger og drenge kan opføre sig. Dermed er de også med til at holde på de rammer som børnene kan udfolde deres køn inden for, viser undersøgelsen.

Børn i ingenmandsland

Men der er børn der ikke lige passer ind i forestillingerne om hvordan tingene skal være. De står i mellemrummet mellem den "passende" dreng og den "passende" pige. Og når man står der, så kan man føle sig meget alene.

"Der kan være ensomhed forbundet med at krydse over og gøre det 'forkerte'. Der er en masse anerkendelse i at gøre det rigtige, at være den der scorer en masse mål, eller den der laver fine halskæder, men de børn der ikke passer ind i det billede, står i ingenmandsland og bliver konfronteret med at de ikke passer ind. De børn har også brug for anerkendelse. Det er et tab for dem ikke at få den," siger Jette Kofoed.

Camouflage-kaptajn eller Perle-mor?

I undersøgelsen optræder fire figurer som hvisker pædagogerne i øret. Jette Kofoed sammenligner dem med tegneseriebilleder hvor helten har en engel på den ene skulder og en djævel på den anden der hver især forsøger at overtale hende til at gøre noget bestemt:

"Man kan se dem som en slags alfer der forsøger at styre vores handlinger," forklarer Jette Kofoed.

Figureerne repræsenterer hver især de normer der er for opførsel i børnehaven. Der er Perle-mor som holder pigerne til de stille sysler, der er Camouflage-kaptajnen, alfernes svar på B.S. Christiansen, der inviterer drengene til vild leg på boldbanen, der er Inklusions-inspektøren der mener at der skal være plads til alle, og endelig er der Lyseslukkeren som tæmmer "udbryderne" og skubber den vilde pige i retning af perlepladerne og den stille dreng ud på boldbanen.

"Det er vigtigt at sige at ingen er det ene eller det andet, men at det er 'stemmer' der taler ud igennem pædagogens mund, enten alene eller i munden på hinanden," understreger Jette Kofoed.

Undersøgelsen viser at pædagogerne, når de reflekterer over deres praksis, ofte godt kan se hvilken af figurerne der talte, men at det er svært i situationen at være på forkant fordi det ligger dybt i de fleste mennesker hvad der er "passende" adfærd for drenge og piger.

På jagt efter det usynlige

Derfor skal Diversitets-detektiven på banen. Det er alfernes svar på Sherlock Holmes som går rundt med sit forstørrelsesglas og kigger efter steder hvor tingene kunne være anderledes. Diversitets-detektiven er Inklusions-inspektørens praktiske makker der hjælper med at pege på hvor man kan udvide rammerne så alle kan være med på deres egne præmisser. Diversitets-detektiven har nogle rigtig gode venner i de børn der står lidt ved siden af den almindelige opfattelse af hvordan drenge og piger skal være:

“De børn der gør deres køn på en lidt anden måde end normen, er nogle fantastiske hjælpere i forhold til at gøre det synligt hvor grænserne går, og hvor man dermed også kan lirke lidt – hvis man altså tør,” forklarer Jette Kofoed. Næste gang sætter man måske ikke pr. automatik lyserøde servietter på bordet, og måske kalder man bare på nogle stærke børn næste gang man skal have hjælp.

Friske øjne på praksis

Selvom det kan være svært at få øje på køn, så er der nogle enkle teknikker som pædagogerne kan bruge til at komme i gang med at arbejde mere bevidst med det. En af dem er at observere børnene og se hvor køn kommer til udtryk og får en betydning – er der fx situationer hvor køn får lov at bestemme hvem der må være med til hvilke lege, og hvor køn betyder at nogle børn afskæres fra oplevelser og udfordringer på grund af deres køn? Er Nicolai fx altid hund i dukkekrogen?

En anden teknik er at se med friske øjne på institutionens indretning. Selvom man har både et Star Wars-hjørne og en dukkekrog, så kan der stadig være børn der føler at de ikke hører til

nogen af stederne fordi der er så tydelige kønsforventninger knyttet til de to rum. Men det vigtigste er ifølge Jette Kofoed at være åben over for at tænke køn på en ny måde:

“Refleksion kan skabe forandring. Med refleksion kan vi få øje på det vi tager for givet. Det er svært fordi pædagogerne går i det til daglig, men det kan godt lade sig gøre.”

Plads til alle er de voksnes ansvar

Jette Kofoed håber at præsentationen af de fire typer kan være med til at skabe en bevidsthed hos pædagogerne om hvor i spektret de selv ligger, så de kan blive endnu bedre til at skabe gode rammer for alle børn:

“Jeg har endnu ikke mødt en pædagog der ikke gerne vil rumme alle børn og skabe en meningsfuld hverdag for dem. Og det er en rigtig vigtig pointe: at det handler om alle børn. Der er ikke tale om at det nu pludselig er forkert at være en prinsessepige eller en piratdreng, eller at alle skal være ens, tværtimod – der skal være plads til dem alle sammen, både dem der glider ind i billedet, og dem der gør deres køn på en lidt anden måde. Og den plads er det de voksnes ansvar at skabe.”

HER KAN DU LÆSE MERE

[Flere end to slags børn – en rapport om køn og ligestilling i børnehaven.](#) Af Jesper Olesen, Kenneth Aggerholm og Jette Kofoed, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet, marts 2008.

KENDER DU TYPEN?

Hvilken stemme synger højest i dit kor?

Perle-mor: Vogter over femininitet i snæver forstand. Hun lokker med diademer, prinsessekjoler, perleplader og dans foran spejle.

Camouflage-kaptajnen: Vogter over en bestemt slags maskulinitet. Han kalder med sin dybe stemme på seje drenge, camouflagebukser, rumpistoler og sorte flyverdragter.

Inklusions-inspektøren: Taler for at der skal være plads til alle, og at det kan lade sig gøre hvis man tænker sig om.

Lyseslukkeren: Siger at Perle-mor og Camouflage-kaptajnen har ret, og hvisker i øret på pigen der spiller fodbold, at hun hellere må skynde sig ind i dukkekrogen, og i øret på drengen der læser en bog, at han hellere må skynde sig ud i klatrestativet.

Gør arbejdet med ligestilling enkelt!

Der er masser af ting som børnehaverne skal bruge deres tid på. Derfor er det vigtigt at gøre arbejdet med køn og ligestilling så enkelt som muligt. Få her inspiration til hvordan det kan gøres.

AF RIKKE WETTENDORFF

Lektorvikar Jesper Olesen fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Aarhus Universitet har været med til at lave en inspirationsguide til arbejdet med køn og ligestilling i børnehaverne. Inspirationsguiden er lavet på baggrund af undersøgelsen Flere end to slags børn. Jesper Olesen giver her sit bud på hvordan man på en enkel måde kan komme i gang med arbejdet.

Hvorfor er det vigtigt at børnehaverne arbejder med køn og ligestilling?

95 % af alle danske børn går i institution, og det er vigtigt at der skabes lige vilkår for børnene allerede her. Som barn er det vigtigt at have gode udfoldelsesmuligheder uanset om man er dreng eller pige. Ud fra et samfundsmæssigt perspektiv handler det også om ikke at afskære mennesker fra at vælge den uddannelse eller den karriere de har kompetencerne til, pga. normative barrierer og forestillinger om hvad drenge og piger kan og bør gøre.

Er det dit indtryk at børnehaverne arbejder med den her problematik?

Der er desværre meget der tyder på at det ikke er et emne der bliver arbejdet så meget med. Det er mit indtryk fra mine besøg i børnehaverne at man er meget enig i at køn ikke skal være det der bestemmer hvad man kan og ikke kan, og at man sådan set også er enig i at ligestilling er en opgave for børnehaven. Man vil faktisk gerne arbejde med køn og ligestilling, men mange oplever at det er svært at komme i gang.

Hvorfor tror du at det er svært for børnehaverne at komme i gang?

De har allerede rigtig mange ting de skal arbejde med – læreplaner, sprogvurderinger, børnemiljøvurderinger osv. Det er nok meget menneskeligt at det der kommer først, er de opgaver man skal løse. Så kan det blive svært at finde tiden til at læse et materiale som det her igennem og lægge en plan for hvordan man selv vil arbejde med det.

Hvad er den mest almindelige udfordring i børnehaverne i forhold til køn?

Fri leg spiller en stor rolle i børnehaven. Det er en stærk tradition i Danmark, og der er en stor tillid til den leg som børnene selv sætter i gang og tager ansvar for. Det hænger også sammen med det syn på udvikling og læring som er fremherskende herhjemme, nemlig at det er noget der kommer indefra. Vores undersøgelse viser at det faktisk er i den frie leg at der er mindst frihed til at gå på tværs af kønnene. Når pædagogerne sætter ting i gang, er det som oftest inkluderende aktiviteter hvor alle børn inviteres med. Når børnene selv skal organisere legen, bliver den hurtigt kønsadskilt og ulige, fx i forhold til hvem der får lov at have de attraktive roller i legen, eller hvem der har lov at tage de gode cykler på legepladsen. Samtidig opdrager børnene også på hinanden i forhold til hvad der er korrekt og ikke korrekt adfærd. Fri leg kan være et udmærket princip, men det er vigtigt at pædagogerne er klar til at justere de steder hvor køn er med til at skabe ulighed.

Hvordan kan man komme i gang med at arbejde med køn og ligestilling på en enkel måde?

Jeg vil foreslå at man starter i de seks læreplanstemaer som der i forvejen bliver lagt rigtig meget arbejde i. Giv dem et ligestillings-tjek ved at stille spørgsmål til hvert enkelt, fx:

Får både drenge og piger mulighed for at opleve sig som værdifulde deltagere i fællesskabet uden skelen til deres køn? Sætter kønnet rammer for hvordan drenge og piger kan deltage? Anerkender og opmuntrer vi sproglig kreativitet hos både piger og drenge? Giver vi både piger og drenge mulighed for at føle glæde ved at bevæge sig? Udfordrer vi både drenges og pigers nysgerrighed når vi er i naturen? Udnytter vi de kulturelle tilbud til at vise drenge og piger et nuanceret billede af kønnenes roller og udfoldelsesmuligheder?

“Det vigtigste er at være åben over for at tingene kunne være anderledes.”

Når man har gennemgået læreplanstemaerne på denne måde, får man et meget konkret billede af hvor man kan lave ændringer i hverdagen sådan at alle børn tilgodeses.

Hvad er det vigtigste man skal tænke på?

Det vigtigste er at være åben over for at tingene kunne være anderledes. Altså at den måde vi har indrettet børnehaven på, den måde vi er sammen med børnene på, og de roller vi tildeler hinanden ikke er støbt i cement.

HER KAN DU LÆSE MERE

Børnehaver med plads til PippiPrinser og PiratPrinsesser – en inspirationsguide til at arbejde med køn og ligestilling i børnehaver af Jesper Olesen og Kenneth Aggerholm, udgivet af Minister for Ligestilling i 2008.

Den dag da Rikke var Rasmus – Den dag da Frederik var Frida af Louise Windfeldt og Katrine Clante, udgivet af Minister for Ligestilling i 2008.

Begge udgivelser kan fås gratis ved henvendelse til Velfærdsministeriets ligestillingsafdeling på tlf. 33 92 93 00.

Jesper Olesens gode råd til arbejdet med køn og ligestilling

Gør det enkelt – Hæft ligestillingsarbejdet op på det arbejde I allerede gør, ved at give arbejdet med læreplanstemaerne et ligestillingstjek.

Indstil blikket på køn – Kig efter de steder hvor køn spiller en rolle. Det tager lidt tid, men når man først har indstillet blikket, kan man se det alle steder. Hvem leger med hvad og med hvem? Hvilke roller har børnene i forhold til hinanden og i forhold til de voksne?

Test jeres forventninger – Passer de virkelig? Fx: "Drenge er vilde" – er alle drenge virkelig vilde, og er dem der er vilde, vilde hele tiden? Eller: "Pigerne laver altid fnidder og kan ikke løse konflikter" – er det rigtigt? Kig systematisk efter de steder hvor det ikke er sådan, træn jer selv i at få øje på det, og anerkend den anderledes adfærd. På den måde kan I være med til at udvide børnenes handlerum.

Test jeres regler – Virker de efter hensigten? Regler har ofte et fint formål, men de kan i praksis have en negativ virkning. Fx kan reglen om at de der kom til "tumlerummet" først, har lov til at bestemme om andre må komme ind, bevirke at en drengegruppe holder en pigegruppe ude og omvendt. På samme måde kan reglen om at man ikke må sige nej hvis andre vil være med i legen, betyde at drenge kun kan være med i marginalroller i pigernes leg, fx som hunden i "mor, far og børn"-legen, mens piger kun kan være "boldhenterne" i drengenes boldleg. Kan man ved at justere reglerne hjælpe børnene til i højere grad at lege sammen på tværs af kønnene og derved give børnene mulighed for at udvikle andre sider af deres person?

Brug de materialer der allerede findes – Brug fx børnebogen *Den dag da Rikke var Rasmus – Den dag da Frederik var Frida*, som blev lavet på baggrund af undersøgelsen. Den handler om en dreng der vågner op i en pigekrop på et pigeværelse og skal leve i pigeverdenen en hel dag, og det modsatte gælder for en pige i den anden halvdel af bogen. Den er et godt udgangspunkt for en snak med børnene om køn.